

Asia Muuntelu / vapaa muuttaminen, lastenkirja

Hakija Y

Annettu 30.11.1993

Tiivistelmä *Kustannusyhtiölle julkaistavaksi tarjotut lastenkirjat olivat tekijänoikeudellisesti suojattuja. Saman kustannusyhtiön myöhemmin julkaisemassa lastenkirjassa oli käsitelty samoja aiheita ja teemoja. Aiheiden ja teemojen toteuttamistapa ja ilmenemismuodot olivat kirjoissa erilaisia, joten julkaistu lastenkirja oli uusi ja itsenäinen teos eikä julkaistavaksi tarjottujen teosten muunnelma.*

SELOSTUS ASIASTA

Y on 17.6.1993 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, loukkaako Kustannusosakeyhtiö A:n (jäljempänä A) julkaisema Z:n kirja "K" hänen tekijänoikeuksiaan "L", "M" ja "N" -nimisten kirjojen käsikirjoituksiin.

Y on tehnyt kirjansa vuosina 1986–1987 ja tarjonnut niiden käsikirjoituksia usealle kustantajalle. Kirjoja ei kuitenkaan hyväksytty julkaistaviksi. Y:n lausuntopyynnön liitteenä on Y:n ja kustantajien kirjeenvaihtoa. Y:n mukaan yksi pääsyyistä oli, että kirjojen tekeminen olisi tullut kohtuuttoman kalliiksi, koska kirjoissa oli luokkuja, jotka olisi jouduttu tekemään käsityönä. Kirjojen juoni kuitenkin etenee luokkujen kurkistelun myötä, joten niitä ei voinut jättää pois tarinaa muuttamatta. Y olisi kuitenkin halunnut saada kirjansa julkaisukelpoisiksi, mutta katsoo, ettei hänellä ole enää siihen mahdollisuutta A:n hyödynnettyä hänen ideoitansa. Y:n mukaan kirjoista on viety kaikki olennainen nimeä myöten.

Y on merkinnyt omiin ja A:n julkaisemiin kirjoihin kirjoista löytyvät yhtäläisyydet. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kirjoissa on esimerkiksi samoja esineitä, kuten kukka, pallo, auto, juna, lelukori, keittiövälineet, piironki ja niin edelleen sekä joitakin samoja teemoja kuten piiloleikki ja nukkuminen.

Kustannusosakeyhtiö A:n vastine

A katsoo, että Y:n käsikirjoitusten ja Z kirjojen samankaltaisuudet ovat satunnaisuuksia, vaikka niissä on lausunnonpyytäjän tarkoittamia yhtäläisyyksiä. A toteaa, että lausunnonpyytäjän väittämä ideoiden vieminen ei ole tekijänoikeuden loukkaus ja olettaa, että lausuntopyynnön tarkoituksena on saada vastaus siihen, onko Z jäljitellyt Y:n käsikirjoitusta eli onko Z:n teos Y:n käsikirjoituksen muunnelma. A kiistää, että Y:n käsikirjoitus olisi ollut Z:n nähtävillä. Tältä osin asiassa on kysymys näytön harkinnasta, joka ei kaikin osin kuulu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan. A kuitenkin toivoo, että tekijänoikeusneuvosto katsoisi mahdolliseksi antaa lausunnon väitetystä tekijänoikeuden loukkauksesta.

A katsoo, että kirjojen samanlaisuudet osoittautuvat asiaan tarkemmin paneuduttaessa näennäisiksi. Päähenkilö, Vintiö, on lastentarhaikäisten perushahmoja ja vastaavan tyyppisiä kirjoja julkaistaan jatkuvasti ulkomailla ja niitä on julkaistu Suomessa aikojen kuluessa kymmeniä. Nimitysten samanlaisuus on yllättävä. "Vintiö" ei ole nimistä tavallisimpia. Siihen päätyminen ei ole kuitenkaan vallan epätodennäköistä. Hiukan isompi poikalapsi voisi olla "Viikari" ja hiukan nuorempi taas "Taapero".

A toteaa, että Z:n teos on selvästi omaperäinen ja ammattilaisen työtä. Siinä on mukana lelusammakko Jokinen, jota vastaava hahmo puuttuu Y:n teoksesta.

Edelleen A:n vastineessa todetaan, että teosten samanlainen rekvisiitta puolestaan johtuu kirjojen yhteisestä käyttötarkoituksesta. Leikki-ikäisille tarkoitetuissa kuvakirjoissa pyritään selkeyteen ja esineistöön, joka on lapselle tuttua. Erityisen keskeistä on, että kirjan aikuinen ääntenlukija voi osoittaa leikki-ikäiselle kirjasta esineitä, jotka tämä tuntee ja pystyy nimeämään. Niinpä esimerkiksi lelut ja vaatteet ovat asiayhteydestä luonnostaan johtuvia ja kirjoissa kuvatut keittiövälineet sellaisia, joilla lapsi saa leikkiä eli särkymättömiä ja lapselle vaarattomia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt asian ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Pykälässä mainitaan suojattavina teostyyppinä muun muassa kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset esitykset sekä kuvataiteen tuotteet.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote ylittää teostasoon. Teostasovaatimus edellyttää, että teoksen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen eli sellainen, ettei kukaan muu kuin tekijä itsenäisesti työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita laatuvaatimuksia. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Y:n kirjat ylittävät teostasoon ja saavat tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi ideoita, aiheita, periaatteita, teemoja, tietoja tai juonta sellaisenaan, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu.

Tekijänoikeus tuottaa lain 2 §:n mukaan tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana.

Lain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on muunnellut teosta, on tekijänoikeus muunneltuun teokseen, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.

Lain 4 §:n 2 momentissa säädetään, että jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Tällainen tilanne on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kirjallisessa ja taiteellisessa luomis-työssä hyödynnetään toisen käyttämiä ideoita ja aiheita, mutta toteutetaan ne itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla.

Myös teoksen nimi voi saada tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa, jos se on riittävän itsenäinen ja omaperäinen. Käytännössä teoksen nimi harvoin ylittää teostasoon. Sen sijaan teoksen nimi voi saada suojaa tekijänoikeuslain 51 §:n mukaan. Pykälän mukaan kirjallista teosta ei ole lupa saattaa yleisön saataviin käyttäen sellaista teoksen nimeä tahi tekijän salanimeä tai nimimerkkiä, että teos tai tekijä helposti voidaan sekoittaa aikaisemmin julkistettuun teokseen tai sen tekijään.

Ottamatta kantaa siihen tosiasiasieikastoon, onko Z saanut nähtävilleen Y:n käsikirjoituksen vai ei, tekijänoikeusneuvosto voi teoksia vertailemalla tutkia, ovatko Z:n ja Y:n teokset siinä määrin samankaltaisia, että Z:n teosta voitaisiin pitää Y:n teosten muunnelmana. Vastaavasti tekijänoikeusneuvosto voi tarkastella 51 §:n soveltuvuutta esillä olevaan tapaukseen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kirjoissa on tiettyjä yhtäläisyyksiä, kuten päähenkilön nimi Vintiö sekä samanlaisia esineitä ja teemoja. Esi- neet ja teemat ovat kuitenkin varsin tavanomaisia ja yleisesti lastenkirjoissa käytettyjä, eikä tekijänoikeus ylipäänsä suojaa tiettyjä asioita, ideoita ja teemoja sinänsä, vaan ainoastaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu.

Y:n ja Z:n teoksissa on yhtäläisyyksiä, koska niissä on käsitelty samoja aiheita ja teemoja. Niiden toteuttamistapa ja ilmenemismuodot ovat kuitenkin hyvin erilaisia. Näin ollen Z:n teos ei ole tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu Y:n kirjojen muunnelma, jonka julkaisemiseen olisi tullut saada Y:n suostumus. Z:n teos on uusi itsenäinen teos, jolloin Z:n tekijänoikeus ei riipu tekijänoikeudesta Y:n teokseen.

Z:n teos on julkaistu nimellä K. Teoksen nimi ei ole niin omaperäinen, että se ylittäisi teostasoon ja saisi tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa. Sen sijaan teoksen nimi saa suojaa tekijänoikeuslain 51 §:n mukaan. Näin ollen kirjallista teosta ei ole lupa saattaa yleisön saataviin sellaista nimeä käyttäen, että teos olisi sekoitettavissa K -nimiseen teokseen. Y:n teoksia ei ole vielä saatettu yleisön saataviin eli julkistettu.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei Z:n K -nimellä julkaistu teos estä Y:n teosten saattamista yleisön saataviin nimillä L, N ja M, koska teokset eivät ole helposti sekoitettavissa Z:n teokseen. (jaosto)